

فرهنگ‌شناسانه

شماره اول

خرداد ۱۳۲۳

سال دوم

طرح تألیف و تدوین فرهنگ زبان فارسی

ماده اول - فرهنگستان ایران بتألیف و تدوین فرهنگ زبان فارسی بنا بر مقرراتی که در این لایحه پیش بینی شده اقدام مینماید.

ماده دوم - فرهنگ مزبور شامل تمام لغات معمول و تمام اصطلاحات علمی و فنی مستعمل در زبان فارسی خواهد بود اعم از اینکه اصلا فارسی یا مأخوذ از زبانهای دیگر باشد و در زمانهای مختلف در کتابها و یاد در میان فارسی زبانان معمول بوده باشد.

ماده سوم - در رد و قبول الفاظ عربی احتیاج زبان را باید میزان قرار داد با قید باینکه استعمال فصحا و شیوع و ذوق را حاکم قرار دهند.

ماده چهارم - مأخذ جمع آوری لغات از این قرار است:

۱ - فرهنگهای فارسی که تا کنون در ایران و خارج تألیف شده و فهرست بعضی از آنها ضمیمه این لایحه است.

۲ - فرهنگهای فارسی بزبانهای بیگانه مانند فارسی عبری و فارسی بترکی و فارسی بفرانسه و انگلیسی یا روسی یا آلمانی یا ارمنی یا لاتینی و غیره و همچنین عکس آنها.

۳ - کتابهای معتبر نظم و نثر فارسی . فهرستی از این کتابها ضمیمه این لایحه است .

۴ - لغات و کلمات مفرد و مرکب که از ریشه فارسی بوده در نواحی مختلف ایران و ممالک فارسی زبان مانند افغانستان و ترکستان و هندوستان اینک متداول است و تا کنون در کتابها نیامده .

۵ - اصطلاحات پُیشه و روان و سایر طبقات مختلف ایران و نواحی دیگر فارسی زبان .

ماده پنجم - نسبت بهرامتی که در فرهنگ ضبط میشود امور ذیل (تا آنجا که ممکن باشد) مراعات میگردد .

الف - تلفظ کلمه و حرکات حروف آن .

ب - تعیین اینکه از چه زبانی است .

ج - نوع کلمه (اسم - فعل - حرف) .

د - اشتقاق .

ه - معانی لغوی و اصطلاحی .

تبصره - هر گاه معنی کلمه در طی زمان تغییراتی کرده باشد این تغییرات هم

قید خواهد شد .

و - ترکیبات گوناگون که آن کلمه بمرور زمان در آنها داخل شده است .

در مقابل هر معنی و هر یکی از ترکیبات قدیمترین و بهترین جمله یا بیتی که

آن کلمه در آن معنی بکار رفته و بدست آید با ذکر نام کتاب و گوینده استشهاد

خواهد شد .

تبصره - مقصود مرکباتی است که حکم کلمه مفرد پیدا نکرده باشد .

ماده ششم - در تعریف کلمات و معانی مختلفه آنها کوتاهترین و روشنترین

تعبیر که ممکن است اختیار خواهد شد .

ماده هفتم - مثل های سائر زبان فارسی در ذیل کلمه ای که ماده آن مثل

است ثبت خواهد شد و معنی و مورد استعمال آن نیز نوشته خواهد شد در صورتیکه ماده

مثل متعدد باشد معنی و مورد استعمال در یک جا ذکر و در مابقی بدان ارجاع میشود .

ماده هشتم - در ذیل هر کلمه ای مترادفات آن کلمه نیز ذکر خواهد شد و اگر

آن کلمه ضدی داشته باشد در ذیل آن ضبط میشود.

ماده نهم - حروف عطف و ربط و ضمائر و غیره هر يك جدا گانه در جای خود

ضبط میشوند.

ماده دهم - کلمات مرکب اعم از آنکه اجزاء ترکیب همه فارسی یا مختلف

باشد حکم لغت جدا گانه داشته و در جای خود ضبط میشود.

ماده یازدهم - مصادر بسیط هر کدام حکم لغت جدا گانه دارند و از مشتقات

آنها آنچه خلاف قیاس است یا بقاعده است ولیکن عمومیت ندارد در ذیل مصدر ضبط

میگردد مشتقاتیکه معنی اصطلاحی یا مجازی کسب کرده و یا بمعنی دیگر نقل شده

جدا گانه نوشته میشود.

ماده دوازدهم - مصدرهای مرکب در ذیل کلمه اصلی که آن مصدر مرکب

از آن ساخته شده است ضبط میگردد.

ماده سیزدهم - کلمات مشتق زبان عرب که در فارسی استعمال میشود اعم از

مصدر و اسم فاعل و اسم مفعول و اسم مکان و زمان و مصادر مزید فیه و غیره هر يك

لغت جدا گانه بشمار میرود و بترتیب حروف هجا در جای خود ضبط میشود.

ماده چهاردهم - جمع های مکسر عربی نیز که در فارسی بمعنی جمع یا مفرد

استعمال شده لغات جدا گانه بشمار میرود و در جای خود بترتیب حروف هجا میآید و

اگر در زبان فارسی بمعانی و در موارد خاص استعمال شده باشد بدانها اشاره میشود و

در ضمن کلمه مفرد نیز جمع مکسر آن قید میگردد.

ماده پانزدهم - غلط های مشهور خواه غلط آنها در معنی باشد خواه در املاء ضبط

میشود ولیکن هر يك از آنها که ناروا باشد بناروا بودن آنها تعرض میشود.

ماده شانزدهم - از اعلام آنچه در زبان فارسی حیثیت ادبی پیدا کرده است

نیز جزو لغت ضبط میشود.

ماده هفدهم - در کلمات مهجور و متروک و استعمالات خاص هر یکی از

سرایندگان و نویسندگان ایران توضیح داده خواهد شد که این لفظ متروک است و

در فلان دوره بکار رفته و فلان نویسنده یا گوینده آنها را بفلان معنی خاص استعمال

کرده است و اینکه استعمال آن مستحسن است یا نیست .

تبصره - مقصود از مستحسن نبودن در الفاظ فارسی استعمال غلطی است که شده باشد و در الفاظ غیرفارسی عدم احتیاج است .

ماده نوزدهم - در مقدمه فرهنگ مختصری از قواعد و اصول اشتقاق و ترکیب کلمات و ساختمان لغات و روشی که فراهم کنندگان این فرهنگ پیش گرفته اند نوشته می شود .

ماده بیستم - کلمات یا اصطلاحات جدید که در فرهنگستان اختیار می شود بجای خود بترتیب حروف هجا در فرهنگ ثبت و در مقابل آن معادل آن کلمه یا اصطلاح که پیش از آن معمول بوده است نوشته میشود و بوسیله علامتی قید میگردد که از تصویب فرهنگستان گذشته و نیز کلمه یا اصطلاحی که پیش از آن معمول بوده است در جای خود باقید اینکه متروک است ثبت میشود .

ماده بیست و یکم - کلماتیکه تلفظ معمول آنها با ضبط اصلی صحیح تفاوت دارد اگر در کتابت هم متفاوتند باید بهر دو وجه در جای خود نوشته شود ولیکن در جائیکه ضبط صحیح قید میشود باید ضبط معمولی آن و در جائیکه ضبط معمولی نوشته شده ضبط صحیح آن نیز ذکر شود .

ماده بیست و دوم - کلماتیکه در کتابت از اصل منحرف نشده ولیکن در تلفظ عامه تغییر حال پیدا کرده است باید ابتدا ضبط اصلی آن قید شود و بعد تعرض شود که عامه چگونه تلفظ میکنند .

ماده بیست و سوم - برای تعیین تلفظ و حرکات هر کلمه حروف ملفوظ آن در هلالین بطور مقطع و معرب ضبط میشود .

ماده بیست و چهارم - مشتقات و تصریفات شاذ و خلاف قیاس هر لغت در ذیل آن لغت و همچنین بطور مستقل قید میشود .

ماده بیست و پنجم - کنایات و استعارات و مجازات مشهور زبان فارسی هر لغتی در ذیل همان لغت میآید .

ماده بیست و ششم - کلمات زبان بیگانه مخصوصاً الفاظ عربی که در زبان فارسی بمعنی دیگری استعمال شده بهمان معنی معمول در فارسی ضبط میگردد .